

Suwałki, 2023

STATUS POKRZYWDZONEGO W PRAWIE KARNYM

Poradnik

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

Wprowadzenie

Pojęcie pokrzywdzonego jest jednym z ważniejszych pojęć w procesie karnym, gdyż uzyskanie tego miana pozwala na aktywny udział w postępowaniu przygotowawczym, a w ostateczności pozwala na bycie jednym z oskarżycieli, po uprzednim złożeniu stosownego wniosku w sytuacji gdy sprawa trafi do sądu.

Definicja pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

Zgodnie z art. 49 § 1 kodeksu postępowania karnego pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

Artykuł 49 § 1 kodeksu postępowania karnego
Pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

Pokrzywdzonym może być także niemająca osobowości prawnej:

- instytucja państwowa lub samorządowa;
- inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną (sp. spółka jawna).

Za pokrzywdzonego uważa się również zakład ubezpieczeń w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia.

Dodatkowo jeżeli mamy do czynienia z przestępstwami przeciwko prawom osób wykonujących pracę, to zgodnie z § 3a w sytuacjach, o których jest mowa w art. 218 (tj. złośliwe naruszanie praw pracowniczych), art. 218a (tj. powierzanie wykonywania pracy w handlu wbrew zakazowi), art. 219 (tj. niezgłoszenie danych), art. 220 (tj. narażenie na niebezpieczeństwo), art. 221 (tj. niezawiadomienie o wypadku) oraz w art. 225 § 2 (tj. zakłócenie kontroli ekologicznej) kodeksu karnego, organy Państwowej Inspekcji Pracy mogą wykonywać prawa pokrzywdzonego, jeżeli w zakresie swego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania.

Reprezentacja pokrzywdzonego

Za pokrzywdzonego, który nie jest osobą fizyczną, czynności procesowy dokonuje organ uprawniony do działania w jego imieniu.

W sprawach o przestępstwa, którymi wyrządzono szkodę w mieniu instytucji lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 49 § 2, jeżeli nie działa organ pokrzywdzonej instytucji lub jednostki organizacyjnej, prawa pokrzywdzonego mogą wykonywać organy kontroli państwowej, które w zakresie swojego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania.

Jeżeli pokrzywdzony jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

Jeżeli pokrzywdzony jest osobą nieporadną, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

Śmierć pokrzywdzonego

W razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, w a wypadku ich braku lub nieujawnienia – prokurator, działając z urzędu. W przypadku gdy organ prowadzący postępowanie dysponuje informacjami o osobach najbliższych dla pokrzywdzonego lub osobach pozostających na jego utrzymaniu, poucza o przysługujących uprawnieniach co najmniej jedną z nich.

Uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu karnym

W postępowaniu przygotowawczym poprzedzającym wniesienie sprawy do sądu pokrzywdzony jest stroną procesową (art. 299 § 1 k.p.k.). W postępowaniu sądowym może być stroną (oskarżycielem posiłkowym), jeżeli tego zażąda do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego (art. 53 i art. 54 § 1 k.p.k.). W związku z tym pokrzywdzonemu przysługują wymienione poniżej uprawnienia:

- **Prawo do korzystania z pomocy wybranego przez siebie pełnomocnika**, którym może być adwokat lub radca prawny. Nie można mieć więcej niż trzech pełnomocników jednocześnie. W zależności od wyniku procesu kosztami wynajęcia pełnomocnika może zostać obciążony oskarżony (art. 627 – 629 k.p.k.). Jeżeli pokrzywdzony wykaże, że nie stać go na pełnomocnika, sąd może wyznaczyć pełnomocnika z urzędu (art. 78 § 1, art. 87 § 1 i § 2, art. 88 k.p.k.). W postępowaniu sądowym, na żądanie pokrzywdzonego i bez względu na jego sytuację majątkową, sąd wyznacza mu pełnomocnika z urzędu. W zależności od wyniku procesu pokrzywdzony może zostać obciążony kosztami wyznaczenia takiego pełnomocnika (art. 87a k.p.k.). Upoważnienie do reprezentacji może być udzielone na piśmie albo przez oświadczenie do protokołu organu prowadzącego postępowanie karne. (art. 83 § 2 k.p.k.). Ustanowienie lub wyznaczenie pełnomocnika z urzędu uprawnia go do działania w całym postępowaniu, nie wyłączając czynności po uprawomocnieniu się orzeczenia, jeżeli nie zawiera ograniczeń.

- **Prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza**, przy przesłuchaniu lub zapoznaniu z treścią dowodu, jeżeli pokrzywdzony nie mówi po polsku, a także – w razie potrzeby – jeżeli jest on głuchy lub niemy (art. 204 § 1 i § 2 k.p.k.).
- **Prawo do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu śledztwa lub dochodzenia oraz zażalenia na beczynność**, jeżeli w ciągu 6 tygodni od złożenia przez pokrzywdzonego zawiadomienia o przestępstwie nie został on powiadomiony o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 1, § 1a i § 3, art. 325a § 2 k.p.k.).
- **Prawo do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia**, np. o przesłuchanie świadka, uzyskanie dokumentu, dopuszczenie opinii biegłego (art. 315 § 1, art. 325a § 2 k.p.k.). Jeżeli istnieje obawa, że świadka nie będzie można przesłuchać na rozprawie, pokrzywdzony może wystąpić o jego przesłuchanie przez sąd lub zwrócić się do prokuratora o przesłuchanie świadka w tym trybie (art. 316 § 3 k.p.k.).
- **Prawo do udziału w czynnościach postępowania przeprowadzanych na wniosek pokrzywdzonego oraz w czynnościach, których nie można powtórzyć na rozprawie, w tym także w przeprowadzeniu dowodu**. W czynnościach tych może również uczestniczyć pełnomocnik pokrzywdzonego (art. 315 i art. 316 k.p.k.). W szczególnie uzasadnionym wypadku można odmówić dopuszczenia pokrzywdzonego i pełnomocnika do czynności ze względu na dobro postępowania (art. 317 § 2 k.p.k.). Pokrzywdzonemu przysługuje zwrot kosztów stawiennictwa na wezwanie (art. 618a–618e i art. 618j k.p.k.). W wypadku wezwania do osobistego stawiennictwa, usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby jest możliwe wyłącznie po przedstawieniu zaświadczenia wystawionego przez lekarza sądowego. Inne zwolnienie jest niewystarczające (art. 117 § 2a k.p.k.).
- **Prawo do udziału w przesłuchaniu biegłego oraz prawo do zapoznania się z jego pisemną opinią** (art. 318 k.p.k.).
- **Prawo dostępu do akt sprawy**, do sporządzania odpisów i kopii. Można odmówić dostępu do akt ze względu na ważny interes państwa lub dobro postępowania (art. 156 § 5 k.p.k.).
- **Prawo do złożenia wniosku o zapoznanie się z materiałami śledztwa lub dochodzenia przed jego zakończeniem**. W trakcie tych czynności pokrzywdzonemu może towarzyszyć pełnomocnik (art. 321 § 1 i § 3, art. 325a § 2 k.p.k.).
- **Prawo do złożenia wniosku o skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego w celu pogodzenia się z podejrzanym** (art. 23a k.p.k.). Udział w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny. Pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji są brane pod uwagę przez sąd przy wymiarze kary (art. 53 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

- **Prawo do złożenia wniosku o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie aż do zamknięcia przewodu sądowego** (art. 49a k.p.k.).
- **Prawo do złożenia wniosku o umorzenie postępowania karnego** o przestępstwo zagrożone karą nie wyższą niż 3 lata pozbawienia wolności, o przestępstwo przeciwko mieniu zagrożone karą nie wyższą niż 5 lat pozbawienia wolności oraz o opisane w art. 157 § 1 Kodeksu karnego uszkodzenie ciała inne niż ciężkie, jeżeli sprawca, który nie był wcześniej skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, przed rozprawą naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie (art. 59a Kodeksu karnego).
- **Prawo do otrzymania informacji o uchyleniu tymczasowego aresztowania stosowanego wobec podejrzanego lub o jego ucieczce z aresztu śledczego** (art. 253 § 3 k.p.k.).
- **Prawo do złożenia zażalenia na każdą czynność naruszającą prawa pokrzywdzonego** (art. 302 § 2, art. 459 k.p.k.).
- Pokrzywdzony będący obywatelem polskim lub obywatelem innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej **może się ubiegać o państwową kompensatę** na zasadach określonych w ustawie z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (Dz. U. Nr 169, poz. 1415, z późn. zm.).
- **Adres miejsca zamieszkania i adres pracy pokrzywdzonego nie są ujawniane w aktach sprawy. Można je ujawnić tylko wyjątkowo** (art. 148 § 2a–2c k.p.k.).
- W razie zagrożenia dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub jego najbliższych, mogą oni otrzymać **ochronę Policji** na czas czynności procesowej, a jeżeli stopień zagrożenia jest wysoki, mogą oni otrzymać ochronę osobistą lub pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Wniosek o udzielenie ochrony kieruje się do komendanta wojewódzkiego Policji za pośrednictwem organu prowadzącego postępowanie albo sądu (art. 1–17 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, Dz. U. z 2015 r. poz. 21).
- Pokrzywdzony i jego najbliżsi mogą otrzymać **pomoc medyczną, psychologiczną, rehabilitacyjną, prawną oraz materialną z Funduszu Sprawiedliwości** (art. 43 § 8 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.).
- Jeżeli sprawcy zakazano zbliżania się lub kontaktowania się z pokrzywdzonym, **zakaz** ten, na wniosek pokrzywdzonego, może być wykonywany także w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej **na podstawie europejskiego nakazu ochrony** (art. 611w–611wc k.p.k.).

Pokrzywdzony jest obowiązany:

- **wskazać adres dla doręczeń w kraju, kiedy przebywa za granicą;** w przeciwnym wypadku pismo wysłane na ostatnio znany adres w kraju zostanie uznane za skutecznie doręczone, a czynność lub rozprawa zostanie przeprowadzona pod nieobecność pokrzywdzonego; niewskazanie adresu może również uniemożliwić złożenie wniosku, zażalenia lub apelacji z powodu upływu terminów (art. 138 k.p.k.);
- **podać nowy adres w wypadku zmiany miejsca zamieszkania lub pobytu, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie;** w przeciwnym wypadku pismo wysłane na dotychczasowy adres zostanie uznane za skutecznie doręczone, a czynność lub rozprawa zostanie przeprowadzona pod nieobecność pokrzywdzonego; niewskazanie adresu może również uniemożliwić złożenie wniosku, zażalenia lub apelacji z powodu upływu terminów (art. 139 k.p.k.).

Zakaz kumulacji ról procesowych (art. 50 k.p.k.)

W postępowaniu sądowym z uprawnień pokrzywdzonego określonych w art. 53 k.p.k. nie może korzystać osoba występująca w tej samej sprawie w charakterze oskarżonego, z wyjątkiem przewidzianym w art. 497 k.p.k. i art. 498 § 3 k.p.k.

Subsydiarny akt oskarżenia (art. 55 k.p.k.)

1. W razie powtórnego wydania postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania w wypadku, o którym mowa w art. 330 § 2 k.p.k., pokrzywdzony może w terminie miesiąca od doręczenia mu zawiadomienia o postanowieniu prokuratora nadrzędnego o utrzymaniu w mocy zaskarżonego postanowienia wnieść akt oskarżenia do sądu, dołączając po jednym odpisie dla każdego oskarżonego oraz dla prokuratora.
2. Akt oskarżenia wniesiony przez pokrzywdzonego powinien być sporządzony i podpisany przez adwokata, radcę prawnego albo radcę Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, z zachowaniem warunków określonych w art. 332 k.p.k. i art. 333 § 1 k.p.k.
3. O wniesieniu aktu oskarżenia zawiadamia się innych pokrzywdzonych znanych sądowi.
4. Inny pokrzywdzony tym samym czynem może aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej przyłączyć się do postępowania.
5. Do sprawy wszczętej na podstawie aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela posiłkowego może w każdym czasie wstąpić prokurator, stając się oskarżycielem publicznym. Postępowanie toczy się wówczas z oskarżenia publicznego, a pokrzywdzony, który wniósł akt oskarżenia, korzysta z praw oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 54 k.p.k. Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego jest dopuszczalne jedynie za zgodą pokrzywdzonego, który wniósł akt oskarżenia, a w razie przyłączenia się do postępowania pokrzywdzonego, o którym mowa w § 3 - również tego pokrzywdzonego.

OKRĘGOWY OŚRODEK POMOCY POKRZYWDZONYM PRZESTĘPSTWEM W SUWAŁKACH

wraz z Lokalnymi Punktami Pomocy Pokrzywdzonym Przystępstwem
w Augustowie, Ełku i Olecku

Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT zaprasza osoby pokrzywdzone przestępstwem i członków ich rodzin a także świadków i osoby ich najbliższe do skorzystania z bezpłatnej pomocy prawnej, psychologicznej, materialnej i rzeczowej.

MIEJSCA ŚWIADCZENIA POMOCY ZAPEWNIAMY NIEODPŁATNIE:

- ☑ pomoc prawną,
- ☑ pomoc psychologiczną,
- ☑ pomoc w rozwiązywaniu konfliktów przez mediację,
- ☑ pomoc tłumacza j. obcego i migowego,
- ☑ wsparcie doradcy zawodowego,
- ☑ pokrywanie kosztów świadczeń zdrowotnych oraz wyrobów medycznych, niezbędnych w procesie leczniczym,
- ☑ pokrywanie kosztów zakupu żywności lub bonów żywnościowych,
- ☑ pokrywanie kosztów zakupu odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej,
- ☑ finansowanie okresowych dopłat do bieżących zobowiązań czynszowych za lokal mieszkalny,
- ☑ pokrywanie kosztów czasowego zakwaterowania lub udzielania schronienia,
- ☑ pokrywanie kosztów dostosowania lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego do potrzeb osoby pokrzywdzonej,
- ☑ pokrywanie kosztów związanych z edukacją ogólnokształcącą i zawodową, także na zasadach indywidualnego kształcenia,
- ☑ pokrywanie kosztów związanych z opieką nad dziećmi w żłobkach i klubach dziecięcych,
- ☑ pokrywanie kosztów szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe,
- ☑ finansowanie kosztów wyjazdów zorganizowanych dla małoletnich,
- ☑ finansowanie przejazdów środkami komunikacji publicznej lub pokrywanie kosztów transportu związanych z uzyskiwaniem świadczeń i regulowaniem spraw związanych z uzyskiwaniem pomocy,
- ☑ pokrywanie kosztów robót budowlanych,
- ☑ pokrywanie kosztów zakupu urządzeń i wyposażenia,
- ☑ finansowanie zakupu wartości niematerialnych i prawnych,
- ☑ pomoc opiekuna pokrzywdzonego.

ZAPEWNIAMY OSOBOM POKRZYWDZONYM przestępstwem, świadkom oraz osobom im najbliższym bezpłatne wsparcie oraz dyskrecję.